

*Prof. H. Krūms
in Freundenschaft
des Verfassers*

Latviešu starptautiskie sakari ap 1000. gadu pēc Kristus

FR. BALODIS

1939

4A
18962

Latviešu starptautiskie sakari ap 1000. gadu pēc Kristus.

FR. BALODIS.

Tirdzniecības un kulturas sakari, kas sirmā senatnē konstatējami starp Austrumbaltiju un viņas kaimiņiem, sevišķi rietumos un austrumos, zinātniskā literatūrā apskatīti vairākkārt. Pa lielākai daļai zviedru un krievu zinātnieki ir centušies savos apcerējumos aprādīt savu kulturu ietekmi Austrumbaltijā, gribēdami saskatīt te it kā savas kulturas provinci vai pat domīniju. Gribu atgādināt prof. B. Nermana grāmatu „*Verbindungen zwischen Skandinavien und dem Ostbaltikum*“ (Stockholm 1929), kurā minētais mums labi pazīstamais zviedru zinātnieks cenšas jau kopš 5. gadsimta pēc Kr. Austrumbaltijā saskatīt skandinavišu, sevišķi gotzemiešu un zviedru politiskās un kulturas ekspansijas objektu, bieži atzīmēdams pat visas Austrumbaltijas vai arī tikai atsevišķu teritoriju iekļaušanu zviedru valsts sastāvā. Līdzīgi vēl senāk A. Sapunovs un F. Keuslers (sal. Fr. v. Keussler, *Der Ausgang der ersten russischen Herrschaft in den Ostseeprovinzen*, St. Petersburg 1897, un *Ausg. etc. in der Beleuchtung des Herrn A. Sapunow*, St. P. 1898) bija centušies asā polemikā apsvērt visu „par“ un „pret“ krievu kulturas izcilākās ietekmes un kristianisma izplatīšanas aprādīšanu mūsu zemē, kurā senā Jersikā arī vēl N. Charuzins (Н. Харузинъ, „Къ исторіи города Герцеке въ Ливоніи“, *Арх. Изв. и Зам.*, Москва 1895, 50. lp. u. sek.) gribēja saskatīt šādas ietekmes vispirmo centru.

Bet nav grūti visos šais apcerējumos saskatīt vienpusību, zviedru vai krievu nacionālā pašlepnuma un pat šovინisma iz-

pausmi; daudz objektīvāka un pilnīgāka par tiem izrādas prof. T. J. Arnes doktora disertacija „*La Suède et l'Orient*“ (Upsala 1914), kas sīki apstājas arī pie austrumu ietekmēm un importa Zviedrijā, un tā tad līdzās zviedru kulturas ietekmēm austrumos nepārprotami aprāda ļoti ievērojamus un zīmīgus zviedru patapinājumus no austrumiem, vikingiem atnesot mājās no saviem ceļojumiem motivus un formas no zemēm austrumos no Baltijas jūras. Prof. T. J. Arne pat dažās vikingu laikmeta atslēgās, kā arī svaros, atsvariņos un vispāri svaru sistēmā redz austrumu ietekmi, — ar chazaru un bolgaru starpniecību no Persijas Skandināvijā atplūdušus patapinājumus¹.

Tomēr minētie apcerējumi, izņemot Charuzina rakstu, neskar vienīgi vai vispirmā vietā latviešu starptautiskos sakarus vēlā dzelzs laikmetā, un nav tajos, protams, arī vēl ievēroti materiāli, kas gūti pēdējo gadu izrakumos mūsu zemē. Tādēļ saprotama interese, kuru veltījuši šiem jautājumiem pašā pēdējā laikā prof. A. Švābe, piemēram, rakstā „Senā Kursa“², dir. R. Šnore³, sevišķi rakstā „Par vēlā dzelzs laikmeta sudraba atradumiem Latvijā“, dir. V. Ģinters⁴ rakstā „Daugmales pils kulturas sakari 11. un 12. gadsimtenī“ un citi. Un tādēļ radies arī mans apcerējums, kurā gribu apskatīt latviešu starptautiskos sakarus ap 1000. g. pēc Kr.

Kā zinams, ap 1000. g. pēc Kristus latviešu tirgus un kulturas sakaros novērojams lūzums, proti šai laikā mūsu zemē senākās 8.—10. gadsimtu plašās vikingu transita tirdzniecības vietā nostiprinājās Latvijai 11. un 12. gadsimtā raksturīgie tiešie tirdzniecības sakari ar austrumiem un rietumiem (nemaz nerunājot par senseniem sakariem ar kaimiņiem ziemeļos un

¹ Arne, *La Suède et l'Orient*, 200. un 182. lp.; sal. arī Kossinna, „Wikingen und Wärringer“, *Mannus*, 21 Band, H. 1/2, 96. lp.

² A. Švābe, *Straumes un avoti*, I (Rīgā, 1938) 45. lp. u. sek.

³ *Senatne un māksla*, 1938, II, 94 lp.; sal. arī R. Šnore „Seno monētu atradumi Latvijā“, *Vēstures atziņas un tēlojumi*, (Rīgā, 1937) 27. lp. u. sek. un „Zur Typologie der frühen Silberbarren in Lettland“, *Pirmā Baltijas vēsturnieku konference*, (Rīgā, 1938) 168. lp. u. sek.

⁴ *Tautas vēsturei* (Rīgā, 1938) 77. lp. u. sek.

dienvidos, leišiem, libiešiem un igauņiem, kas arī šai laikā, protams, turpinājās ar parasto aktivitāti). Ap 1000. g. it sevišķi pastiprinājās skandinavišu saimnieciskā interese par mūsu zemi, kas — nostādamās politiskās intereses vietā (senākā transita nodrošināšanai) — spēja daudz vairāk savu un vispāri rietumu preču novietot mūsu zemē, nekā senāk, un līdz ar to vairāk arī ietekmēt mūsu kulturu. 10. gadsimts bija atnesis vīkingu austrumu tirgum visplašāko attīstību, jo šī gadsimta pirmā pusē visdziļāko attīstību piedzīvoja arī daudzas austrumu valstis arābu kulturas izplatības aplokā, valstis — kas bija bagātas ar tai laikā sevišķi iecienīto sudrabu un košiem audumiem. Bet gadsimta beigās Svjatoslava kara gaitas un pečeņegu, kā arī polovciešu mežonīgie grautiņi bija papostījuši Chazariju un vājinājuši Itilas nozīmi starptautiskā tirgū. Moverannagru bija vājinājuši kari; Persijā plosījās kari⁵. Nostiprinājušās Krievijas kņazu valstis sāka traucēt brīvo tirgotāju ceļošanu uz austrumiem, arī pat uz Volgas tirdzniecības centriem. Beidzot, 11. gadsimtā Ilek-chanu dinastija Bucharā un jaunās seldžuku valstis vēl vairāk samazināja Rietumāzijas un Pievolgas seno tirdzniecības centru nozīmi⁵. Tā vīkingu tirgotājiem ceļš uz austrumiem kļuva neiespējams un nevajadzīgs; tā vietā uzplauka tirgus Baltijas jūras piekrastēs, pieauga skandinavišu interese arī par Latviju, — un šī Baltijas jūras piekrastu tirgus uzplaukšanas rezultātā dzīvāki sāka attīstīties arī sakari ar vēl citām Rietumeiropas zemēm un vispirmā kārtā ar tuvāko Vāciju, ko — šķiet — apliecina pat Indriķa vārdi, ka vācu tirgotāji bieži iebraukuši Daugavā (*Indr. chron.* I, 2): „Theutonici enim mercatores, Lyvonibus familiaritate conjuncti, Lyvoniam frequenter navigio per Dune flumen adire solebant.“ Un nepārprotami šai tirgū aktīvi piedalījās arī latvieši, paši apciemodami citu zemju ostas; ne velti ķeizara Frīdriha I 1188. gadā Lībekai piešķirtā robežu un pilsētas brī-

⁵ Sal. П. Любомиров, „Торговые связи древней Руси с Востоком в VIII. — XI. вв.“, *Ученые записки Гос. Саратовского Университета*, I, вып. 3 (Саратов, 1923), 15. лр.

vību grāmatā⁶ lasams, ka „krievi, gotzemieši, normaņi un citas austrumu tautas“ var iebraukt Lībekā un to brīvi atstāt bez jebkādiem muitas un hanzas nodokļiem: „Rutheni, Gothi, Normani et cetere gentes orientales absque theloneo et absque hansa ad civitatem sepius dictam veniant et libere recedant“, un ne par velti Indriķis (*chron.* VII, 1) stāsta par kuršu jūrnieku un sirotāju parastiem braucieniem uz Dāniju un Zviedriju: „sicut... Curones pagani in regno Dacie et Suecie hactenus facere consueverant...“ Profesors Arv. Švābe pat domā, ka latvieši stāvā krasta nosaukumu „klints“ aizguvuši no Gotzemes rietumu krastu klintīm („klintar“), kas apliecinot Gotzemes labu pazīšanu, tā tad braucienus uz Gotzemi, no kurienes arī pēc Indriķa datiem (*chron.* I, 11) importējuši sāli un vadmali^{6a}.

Ap 1000. g. pēc Kr. pašā dažādo sakaru lūzuma laikā, — kad vēl, ja arī gausāki, turpinājās transīts un jau kļuva dzīvi arī tiešie skandinavišu darijumi ar latviešu zemēm, — Latvijā ieplūst vislielākās bagātības; šai laikā visievērojamāko attīstību gūst latviešu ostas, kā tas tik zīmīgi izpaužas apm. ap 1040. g. arī Nēdervallas rūnu akmens⁷ ierakstā par zviedru tirgotāju Svenu, kas „ar bagātiem kuģiem gar Kolkas ragu bieži braucis uz Zemgali“, proti uz Zemgales ostu.

Jau profesors Gustavs Kosinna rakstā „Wikinger und Wä-ringer“⁸ uzskatami aprādijs vīkingu laikmeta galvenos ceļus caur Austrumbaltiju uz attālākām zemēm dienvidos un austrumos, izmantojot Nevas, Daugavas, Dņepras un Volgas ceļus uz tām. Pašā pēdējā laikā, pamatojoties uz monētu atradumiem, profesors H. Moora⁹ un es¹⁰ esam tieši mūsu zemēm pa-

⁶ *Senās Latvijas vēstures avoti*, I (Rīgā, 1937), 15. lp.

^{6a} A. Švābe, *Straumes un avoti*, I, 52. lp.

⁷ *Senās Latv. vēstures avoti*, I, 12. lp.

⁸ *Mannus*, 21 Band, Heft 1/2 (Leipzig 1929), 88.—90. lp. Karte — Attēls I.

⁹ *Eesti ajalugu*, I, Esiajalugu ja muistne vabadus vōitlus, kirjutanud. H. Moora, E. Laid, J. Mägiste, H. Kruus (Tartu 1935), 144. lp. — karte

pildinājuši un vēl sīkāki uzzīmējuši šo seno tirdzniecības ceļu karti. Prof. H. Mooras apcerējumos mums sevišķi vērtīgi ir aizrādījumi par mūsu Gaujas ceļa turpinājumiem Igaunijas teritorijā: uz Ziemeļigauniju gar Tērbatu un uz Pliskavu. Manis sastādītā kartē (sal. 1. attēlu) es esmu centies atzīmēt ne tikai lielākos ceļus, kurus plaši varēja izmantot transīta tirdzniecība, bet arī arīdzan vairāk vietēja rakstura ceļus; esmu arī, blakām monētu atradumiem, ceļu tīklu novelkot, vēl balstījies uz dažiem citiem novērojumiem mūsu archeoloģiskā topografijā, — tā, piemēram, nosprauzdams sauszemes ceļu no Lielupes gar Tukumu, Vecmokām un Pūri uz Strazdi, Talsiem, Ugāli, Puzi un Ventas grīvu, vai ūdens ceļu no Pūres uz Kandavu, Sabili, Rendu, Zlēkām, Tašiem un Ventas grīvu, esmu piegriezis vē-rību pilskalnu rindām¹¹: pat vēl šodien braucot pa lielceļu uz Talsiem, lec acīs, ka lielcelš vijas gar seniem pilskalniem, it kā pilskalnu aizsardzībā novedot mūs līdz kuršu ievērojamākam tirdzniecības centram ziemeļos no Abavas, — līdz Talsiem, kuru bagātība un izcilā nozīme Ziemeļkurzemes saimnieciskā dzīvē tik uzskatami raksturojās 1936.—1938. gada izrakumos. Gribētos pat ticēt, ka šo pilskalnu lielākā daļa plaši uzbūvēta tieši pieminētā ceļa nodrošināšanai, un tikai vēlā dzelzs laikmetā, proti pēc kuršu izdevušās ekspansijas senākā lībiešu zemē, ziemeļos no Ventas un Abavas: pat Talsu pilskalns, kā pierādīja izrakumi, izbūvēts ļoti vēlu, ap 900. gadu pēc Kr.

Esmu izmantojis arī novērojumus kapu laukos: tā guvu atzinumu par Ludzas lielo nozīmi senatnē mūsu zemes austrumu novadā un ceļu pāri Ludzai no Pliskavas uz Lietuvu. Beidzot, vērtīgu materialu seno ceļu kartei man deva prof. B.

69. attēlā; sal. arī: H. Moora, „A propos de la Fondation de Tartu“, *Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1933* (Tartu 1935), 198. lp., att. 6.

¹⁰ *Latviešu vēsture*, I (Rīgā 1938), 145. lp.

¹¹ Sal.: E. Brastiņš, *Latvijas pilskalni*, I: Kuršu zeme, 137. lp. (karte: „Kuršu zemes pilskalnu novietojums“).

Nermana konstatējumi¹² par zviedru importu mūsu zemē (sevišķi zobenu, zobenu makstu uzgalu, šķēpu smailu un t.s. bruņrupuču saktu atradumiem); līdzās Gaujas un Daugavas ceļam, šie atradumi labi apliecina arī Ventu kā tirdzniecības ceļu.

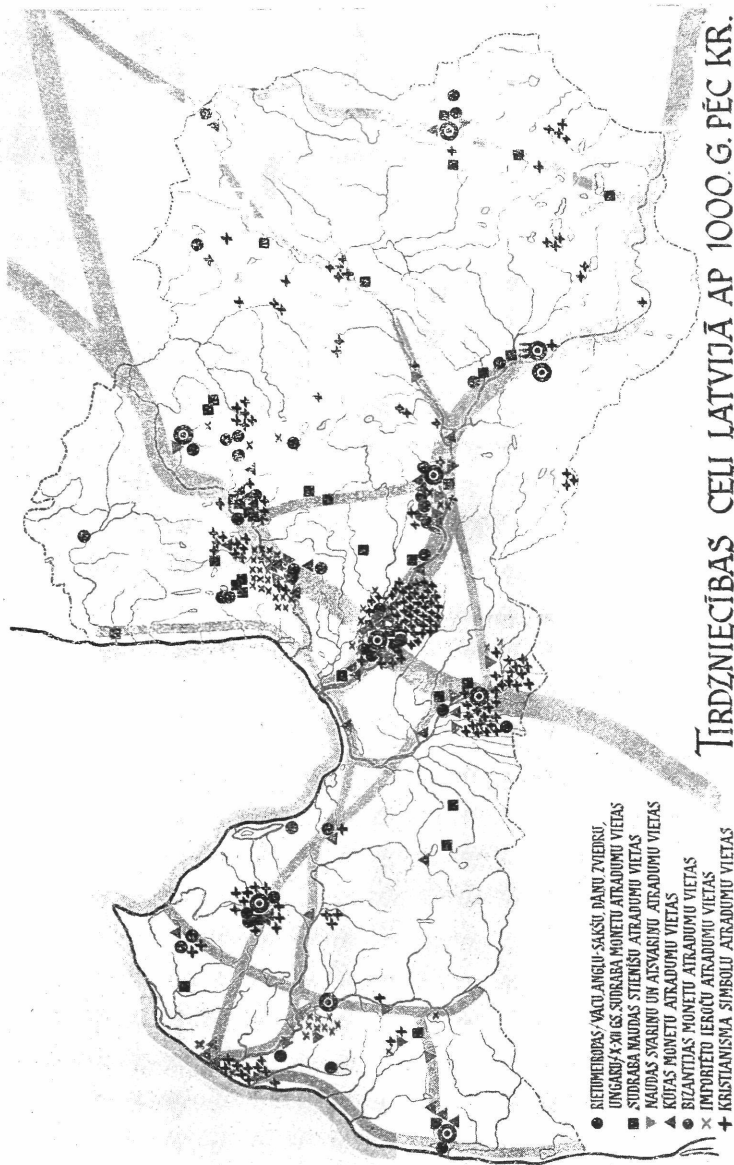
Bet, protams, monētu, sudraba stieņu, svaru un atsvariņu atradumi visuzskatāmāki aprāda tirdzniecības ceļu tīklu, līdz ar to visprecizāki apliecinot arī gadsimtus un ceļu izejas centrus. Latvijā atrastas arābu kulturas aploka valstu, Bizantijas un Rietumeiropas monētas, pēdējās vislielākā skaitā; atrasti lieti un kalti sudraba stieņi; svāri, stieņi un daļās sagriežti arābu dirhemi un Rietumeiropas denāriji līdz ar to apliecina svāra naudu kā vienīgo un parasto naudas veidu mūsu zemē visā vēlā dzelzs laikmetā.

R. Šnore savā monētu atradumu kopsavilkumā¹³ konstatē arābu monētu atradumus Latvijā 52 vietās (kopskaitā 767 monētas, kas kaltas 8. un 9. gadsimtā Bagdadā, Damaskā, Basrā, Kūfā, Isfahanā, Vāsītā un Šīrasā, 9. un 10. gadsimtā Samarkandā, Balchā, Šasā, Bucharā un 10. gadsimtā, arī vēl 11. gadsimta sākumā, Bagdadā, Mosulā, Bucharā un Uskendā), bet Bizantijas — 7 vietās (kopskaitā 13 monētas, kas attiecas uz 10. gs. — 11. gs. sākumu) un Rietumeiropas (vācu, angļu-sakšu, dāņu, poļu un Bohēmijas) — 36 vietās (apm. 1500 monētas). Rietumeiropas monētu lielākā daļa izrādas vācu monētas (proti Otona I, II, III, Indriķa II, III, IV, Konrada II, Ķēlnes, Maincas, Vormsas, Špeieras, Magdeburgas, Kvedlinburgas, Andernachas, Strasburgas, Deventras, Ītrehtas, Groningas un citu pilsētu kaluma denāriji); atrastie angļu-sakšu peniji kalti Londonā, Vinčesterā, Linkolnā, Kenterberijā, Bredfordā, Norvičā, Oksfordā, Ekseterā, Jorkā, Hestingsā, Glosterā un Dovrā un attiecas uz Etelreda II, Knuta Lielā, Haralda I Hartaknuta

¹² B. Nerman, *Verbindungen zwischen Skandinavien und dem Ostbaltikum*, 93., 114. un 145. lp. (kartes 85., 109. un 145. attēlā); sal. arī B. Nerman, „Swedish Viking Colonies on the Baltic“, *Eurasia Septentrionalis Antiqua*, XI, 356. lp. u. sek., sev. karte 22. att., 375. lp.

¹³ R. Šnore, „Seno monētu atradumi Latvijā“, 32. lp. u. sek.

TIRDZNIECĪBAS CĒĻI LATVIJĀ AP 1000. G. PĒC KR.

- RIETUMEIROPAS / VACU ANGLU- SAKŠU, DĀNU ZVIEDRU,
- UNGAŅU / KAS ŠS. SUDRABA MONETU ATRAIDĀMŪ VIETAS
- SUDRABA MAUDAS STIENŠU ATRAIDĀMŪ VIETAS
- ▼ MAUDAS STARIŅU UN AISVARĪŅU ATRAIDĀMŪ VIETAS
- ▲ KŪPAS MONETU ATRAIDĀMŪ VIETAS
- BIZANTIJAS MONETU ATRAIDĀMŪ VIETAS
- × IMPŪRĒTO IERĀČU ATRAIDĀMŪ VIETAS
- + KRISTIANISMA SIMBOLU ATRAIDĀMŪ VIETAS

un Eduarda Grēkusūdžētāja laiku; bet Dānijas (Hartaknuta un Svena Estridsona), Ungārijas (Stefana un Andreja), Bohēmijas un Polijas denariji, izrādas, sastopami tikai reti. Sudraba stieņi, tālāk, atrasti 41 vietā (kopskaitā 199) un svāri 14 vietās (23 eksemplāros), atsvāriņi tāpat 14 vietās (kopskaitā 44).

Kā no šā kopsavilkuma redzams, arābu un Bizantijas monētu ieplūdums mūsu zemē izbeidzas 11. gadsimta sākumā; bet Rietumeiropas monētas, kā pierāda R. Šnore, visas atvestas Latvijā 11. gadsimtā, ja arī dažas no tām kaltas jau 10. gadsimtā; taču pēdējās, izrādas, visas atrastas kopā ar 11. gadsimta monētām, tā tad tikai kopā ar 11. gadsimta monētām arī iegūtas. Lietos sudraba stienišus R. Šnore attiecina uz 10. un vēlākiem gadsimtiem, kaltos — uz 11. gadsimtu; 11. gadsimtā sudraba stieniši ieplūst vislielākā skaitā, kādēļ vismaz pa daļai būs atvesti arī no Rietumeiropas, kur Skandināvijā, Gotzemē, Ziemeļvācijā un Austrumprūsijā tie bija parasti.

Katrā ziņā monētu atradumi — līdzīgi augšā atzīmētiem vēstures datiem — apliecina latviešu tirdzniecības sakāros ap 1000. gadu noteiktu lūzumu: ja arī neizbeidzas darijumi ar austrumiem, — rietumu tirgotāju aktivitāte Latvijā 11. gadsimtā nepārprotami pieaug. Bet sakarā ar monētu atradumiem gribētos atzīmēt vēl vienu ļoti raksturīgu parādību. Proti, Krievijā atrasti gan daudz lielāki, skaita ziņā, piem., arābu monētu depoziti, nekā Latvijā, tā — Muromā vienā vietā 11.077 dirhemi; bet pat Donas un Dņepras joslās 50—70 km attālumā no upēm monētu atradumi jau vairs nav reģistrēti, un par tag. Ziemeļkrievijas somu zemēm zināms, ka tais monētas atrastas tik niecīgā skaitā, ka daži zinātnieki pat pilnīgi noliedz somu aktīvu piedalīšanos rietumu-austrumu tirgū, kā to apliecinot arī vājā austrumu autoru informācija par somiem¹⁴. Prof. P. Ļubomirovs, no kura šos datus esmu ņēmis, pat Ķijēvas zemē šādi raksturo krievu kulturu vēl 11. un 12. gadsimtā: pilsētās, viņš saka, — «jau bija pils (крепость) un baznīcas», ciemos — «vēl dūmnīcas un zemnīcas», — «vieni pazina jau brokatu un

¹⁴ Любимиров, „Торговые связи Руси с Востоком,“ 11., 20, 26. un 36. лр.

zīdu, ko atveda no Austrumiem un Bizantijas, citi vēl tērpās slikti izstrādātās ādās un rupjos linu audumos»¹⁵.

Latvijā, turpretim, kur lielākais sudraba depozīts Salgales pag. Rijniekos gan svēra 5749 gr., bet dirhemu vienā vietā atrasti tikai 160, proti Nāvessalā, un tikai reiz Lēdurgas pag. Ipšās kopā ar sudrabu (243 monētām, 11 stieniem, 2 kakla gredzeniem, 2 aprocēm, 11 krellēm un 14 citiem sudr. fragmentiem) atrasti 2 zelta gredzeni, — monētas relatīvi daudz vienmērīgāki izplatītas pa visiem novadiem, ja arī mūsu zemes iemītnieki tās visvairāk atstājuši, protams, Daugavas, Lielupes un Gaujas krastos. Tāpat, mūsu kapu lauki nekādi nedod iespēju ticēt Krievijas novadiem līdzīgai starpībai mūsu zemes pilsētu un lauku iedzīvotāju kultūrā un turībā t. s. vīkingu laikmetā. Brokata fragmenti atrasti, piemēram, ne tikai Laukskolās, Daugavas krastā, bet arī Ludzā; mūsu īpatnējās zilās vilaines ar bronzas izrotājumiem atrastas visos senās Letgales novados un arī vispāri pagaidām nav mūsu zemē konstatēti relatīvi nabadzīgāki kapu lauki attālāki no senām pilsētām: visās latviešu zemēs, visos šo zemju novados, konstatējama vienlīdzīga turība un vienlīdzīgas attīstības pakāpes kultura, dažkārt pat visattālākos no pilsētām kapu laukos, piemēram, Rikopolē, pārsteidzoša, gandrīz neticama bagātība, kā pierādīja mani izrakumi šai kapu laukā 1925. gadā. Tikai ar latviešu pārakumu kultūrā un turībā, šķiet, izskaidrojama arī tā ietekme uz austrumu kaimiņiem slaviem, krivičiem, kuru atzīmē, piemēram, prof. L. Nīderle¹⁶.

Bet lielāki citu zemju importa atradumi, līdzās monētu depozītiem, tomēr visu mūsu zemes tirdzniecības ceļu starpā izceļ divus, proti: Daugavas ceļu no rietumiem uz austrumiem (un otrādi) un vēl sevišķi otru ceļu no ziemeļiem uz dienvidiem (un otrādi), kas pa daļai bija sauszemes ceļš un, Gaujai no Vij-

¹⁵ Turpat, 37. lp.

¹⁶ Л. Нидерле, *Быть и культура славянъ*, (Прага 1924) 125., 215., 217., 223., 273. lp. u. c.

ciema sekodams tikai līdz Siguldai, tālāk novirzījās uz Daugmali un Doles salu, tad uz Lielupi pie Mežotnes un uz Lietuvu. Un ļoti zīmīgi abu ceļu krustojumu pie Daugmales sēkliem aprāda 1938. gadā šo sēkļu vietās atrastās daudzās senlietas, sākot ar akmens un bronzas laikmetu (sal. 2. attēlu), un ne vispēdīgi 1933., 1935.—1938. gadu izrakumi pašā Daugmales pilskalnā un pilsētā pilskalna pakājē, kurā — esmu pārliecināts — mēs esam atraduši zemgaļu seno ostu: vienu no visievērojamākiem tirdzniecības centriem visā Latvijā, — to pašu, kura 1201. gadā bija bīstams sāncensis Rīgai (*Indr. chron.*, IV, 6—7), kuru — kā pieminēju — būs apciemojis zviedru tirgotājs Svens un pēc kuras bagātībām būs tikojuši zviedru vikingi Ingvars un Anunds (pēc prof. B. Nermana¹⁷ domām ap 1035.—1041. g.) un ar tik katastrofali bēdīgu galu 1106. gadā Polockas kņazi Vseslaviči¹⁸, atstādami kaujas laukā 9000 kritušus. Beidzot, atcerēsimies arī dažus leišu uzbrukumus Zemgalei, kas varēja būt domāti tieši Daugmalei (sal. *Indr. chron.*, V, 4).

Abi minētie Gaujas un Daugavas ceļi ar savu virzienu, līdzīgi monētām, apliecina arī seno tirgotāju piederību pie zināmas valsts un tautības. Nav ticams, ka Latvijā būtu atceļojuši paši Bizantijas un arābu tirgotāji¹⁹; drīzāk varētu ticēt, ka līdz Latvijas novadiem varēja nokļūt Bolgaras tirgotāji, un katrā ziņā arī mūsu zemi jau sākot ar 9. gadsimtu būs apciemojuši žīdu tirgotāji, par kuriem Ibn-Chordadbe vēstī²⁰, ka tie «ceļoja no rietumiem uz austrumiem un no austrumiem uz rietumiem pa jūras un sauszemes ceļiem...» Nepārprotami mūsu zemi apciemoja un tai tirgojās skandināviešu, dāņu, vācu, leišu, krievu un igauņu tirgotāji; šo tirgotāju viesošanas pie mums

¹⁷ Nerman, *Verbindungen*, 59.—60. lp.

¹⁸ Sal. manu rakstu „Ein Denkmal der Wikingerzeit aus Semgallen, Lettland“, *Eurasia Septentrionalis Antiqua*, IX (Helsinki 1934), 399. lp. u. sek.

¹⁹ Sal. *Latviešu vēsture*, I, 1, 152. lp.

²⁰ А. Я. Гаркави, *Сказанія мусульманскихъ писателей о славянахъ и русскихъ*, (С. Петербургъ 1870), 48. lp.

un latviešu (kuršu, zemgaļu un letgaļu) tirgotājus viņu zemēs taču pietiekoši uzskatami pierāda tirgum atbilstošās labi novērojamās kulturas ietekmes vai pat rakstītas ziņas, par kurām jau ieminējās.

Kā sīki aprādījis prof. B. Nermans²¹, skandinavišu un sevišķi gotzemiešu imports vēlā dzelzs laikmeta Latvijā ir ļoti ievērojams; tādu importu (sal. 3. un 4. attēlus) konstatēja arī pēdējo gadu izrakumi Daugmalē²². Nevarēs noliegt, ka sakari ar Gotzemi un Skandinaviju ieņem pirmo vietu mūsu vēlā dzelzs laikmeta starptautiskā tirdzniecībā un ka tādēļ arī 11. un 12. gadsimtos mūsu materialā kultura patapinājusi dažu labu formu no zviedriem un gotzemiešiem²¹, kuru tirgotāji tā tad būs viesojušies pie mums vislielākā skaitā. Kā aprāda izrakumi, ievērojams bija gotzemiešu un mazāk zviedru ieroču imports mūsu zemē, proti divasmeņu zobenu un šķēpu smailu imports, tāpat — saktu, siksnu un siksnu sprādzņu imports karavīru tērpam. Prof. B. Nermans šo ieroču importu, sevišķi no Gotzemes apliecina tieši kopš 1000. gada pēc Kr. un sakarā ar to atgādina pāvesta Gregora IX 16. II. 1229. g. un pāvesta Urbana IV 3. XII. 1262. gada aizliegumus izvest ieročus un citus kara materialus (piemēram, zirgus un kuģus) uz Austrumbaltiju, «tautām, kas neatzina kristianismu»²³; minētie aizliegumi šādu ieroču importu, kā jau senāk ļoti parastu parādību, nepārprotami pierāda.

Arne (bet viņam sekodams arī Nermans) piemin lielāku rotu lietu skaitu, kas Zviedrijā un Gotzemē importēts no Austrumbaltijas (proti: rotu adatas, važiņu rotas, saktas, kakla gredzenus un aproces, pat zobens šķērses), kas attiecas uz

²¹ Nerman, *Verbindungen*, 63. lp. sek., sal. arī Nerman, *Der Handel Gottlands mit dem Gebiet am Kurischen Haff im 11. Jahrhundert*.

²² V. Ģinters, „Daugmales pils kulturas sakari 11. un 12. gadsimtos“, *Tautas vēsturei*, 77. lp. u. sek.

²³ Nerman, *Verbindungen*, 161. lp.

10.—11. gadsimtu²⁴; spriežot pēc minēto senlietu tipiēm, šo importu Zviedrijai būs galvenokārt piegādājuši kurši un zemgaļi.

Kaut gan vācu monētas sastāda apm. 80% no visām mūsu zemē atrastām Rietumeiropas monētām, — vācu imports mūsu zemē, šķiet, aprobežojās galvenokārt tikai ar sudraba svara naudu mūsu novadiem; vismaz cita importa attiecīgos pieminekļus mēs pagaidām tikpat kā nevaram uzrādīt: tie visā Austrumbaltijā ļoti reti²⁵; varbūt daži divasmeņu zobeni ir vācu proveniencas, vai ar viņu starpniecību gūti²⁶. Kā redzams, vāci mēdza no Austrumbaltijas vispirmā kārtā eksportēt un proti — jēlvielas (piemēram, zvērādas, vaskus un dzintaru), par kurām tā tad samaksāja ar monētām un vēl stieņiem. Vāci tādēļ mūsu materialo kulturu līdz 12. gadsimta beigām nemaz nav iespaidojuši.

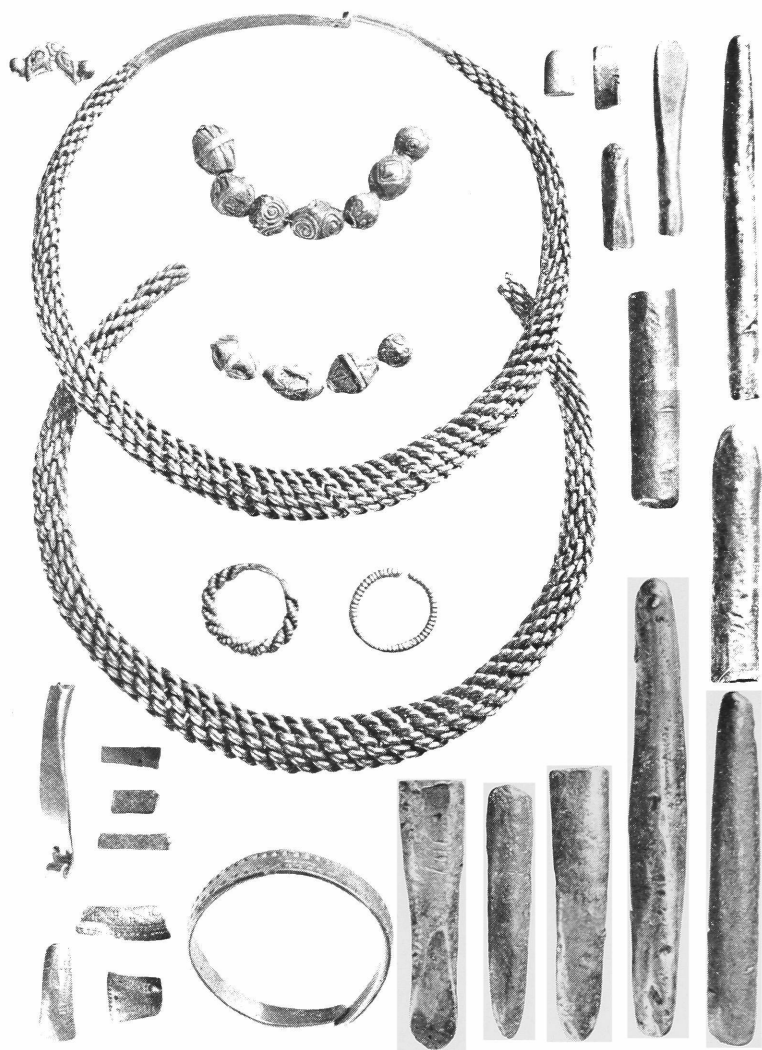
Anglijas, Polijas, Bohēmijas un Ungārijas monētas nekad nav atrastas vienas, bet gan kopā ar citām monētām, proti, Rietumeiropas naudu depozitos un kopā arī ar vācu monētām, — kādēļ tiešu kontaktu ar šīm zemēm laikam konstatēt nevarēsim: mums šais tirdznieciskos sakaros, ja tādi vispāri bija, būs jāpielaiž vācu vai gotzemiešu tirgotāju starpniecība. Kopā ar citām vienmēr atrastas arī dāņu monētas, bet — kā jau atzīmēts — pat Indriķis vēsta par kuršu viesošanos un sirojumiem Dānijas ostās un tāpat Saksis Gramatiķis savā „Gesta Danorum“ vairākkārt piemin kuršus, zemgaļus un citas austrumu tautas²⁷. Par dāņu sirojumiem Kursā stāsta arī Rimberts savā „Vita sancti Anscharii“ (*Scriptores rerum Svecicarum*,

²⁴ Nerman, *Verbindungen*, 165. lp. sek.; sal. Arne, *La Suède et l'Orient*, 112. lp. u. sek.

²⁵ Max Ebert, „Die baltischen Provinzen Kurland, Livland, Estland 1913“, *Prähistorische Zeitschrift*, 1913, Band V, Heft 3/4, 555. lp., arī attēls — taf. 24. Sal. Moora, *Die Vorzeit Estlands* (Tartu, 1932), attēls 51.

²⁶ Nerman, *Verbindungen*, 63. lp.

²⁷ A. Švābe, *Straumes un avoti*. I, 57. lp. u. sek.

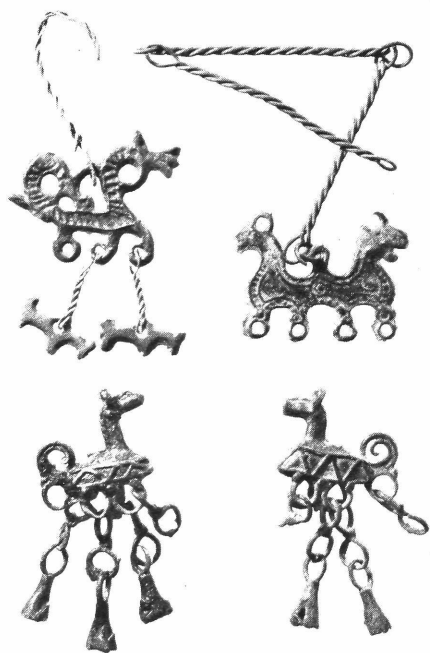
11. att.

Lielvārdes Ipšu depozīts (ar slaviskiem kakla gredzeniem).

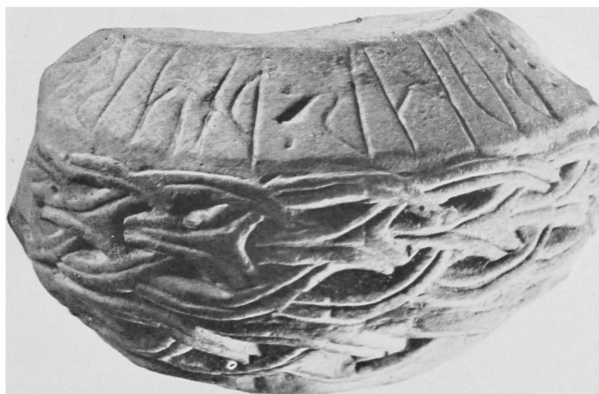
2. att. *Akmens un bronzas laika senlietas, kas atrastas Daugavā pie Ķērsēklīša, Rīgas apr., Katlakalna pag.*

(P. V. arch. inv. 20605., 21050., 20583., 20584., 20587., 20613., 21044., 20614., 20582., 20585., 20579., 20586., 20653., 21051., 20580., 20612., 20611., 20581.).

7. att.

Somu piekariņi, kas atrasti: 1. Lielvārdes pag. Apsītēs (V. V. M., 8258.), 2. Mārtiņsalā (V. V. M., dep. 3, №I, 2328.), 3. Vecgulbenē (V. V. M., 564.), 4. Balvu pag. Aizerās (V. V. M., 7210, 8.).

3. att. Zižļa uzgals (?) ar rūnu ierakstu, atrasts Daugmales pilskalnā 1937. g. (V. V. M.).

4. att.
Bronzas vikinga
figura, atrasta
Daugmales pils-
kalnā 1933. g.
(V. V. M., inv.
C. 959.).

5. att.
Bronzas jātnieka
figura, atrasta
Daugmales pils-
kalnā 1936. g.
(V.V.M., inv.E.563.).

6. att.
Putna galvai līdzīgs
dunča spala uzgals,
atrasts Mežotnes pils-
kalnā 1938. g.
(Tr. I, n. 276., tagad
V. V. M.).

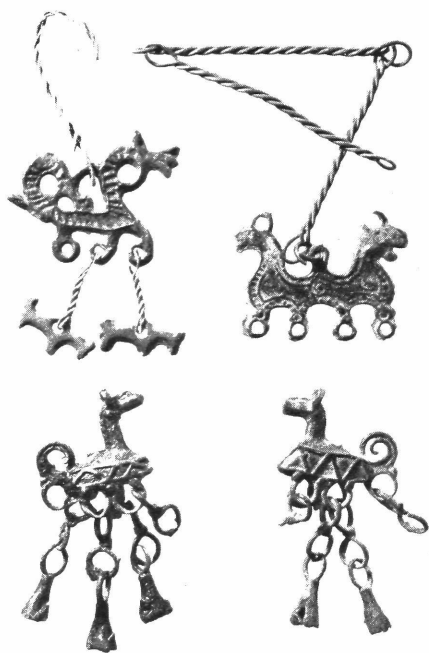

10. att.
Olas fragments,
atrasts Mežotnes
pilskalnā 1938. g.
(P. V. 22231.)

2. att. *Akmens un bronzas laika senlietas, kas atrastas Daugavā pie Ķērsēkliša, Rīgas apr., Katlakalna pag.*

(P. V. arch. inv. 20605., 21050., 20583., 20584., 20587., 20613., 21044., 20614., 20582., 20585., 20579., 20586., 20653., 21051., 20580., 20612., 20611., 20581.).

7. att.

Somu piekariņi, kas atrasti: 1. Lielvārdes pag. Apsītēs (V. V. M., 8258.), 2. Mārtiņsalā (V. V. M., dep. 3, №1, 2328.), 3. Vecgulbenē (V. V. M., 564.), 4. Balvu pag. Aizerās (V. V. M., 7210, 8.).

3. att. Zižļa uzgals (?) ar rūnu ierakstu, atrasts Daugmales pilskaļnā 1937. g. (V. V. M.).

4. att.
*Bronzas vīkinga
figūra, atrasta
Daugmales pils-
kaļnā 1933. g.
(V. V. M., inv.
C. 959.).*

5. att.
*Bronzas jātnieka
figūra, atrasta
Daugmales pils-
kaļnā 1936. g.
(V.V.M., inv.E.563.).*

6. att.
*Putna galvai līdzīgs
dunča spala uzgals,
atrasts Mežotnes pils-
kaļnā 1938. g.
(Tr. I, n. 276., tagad
V. V. M.).*

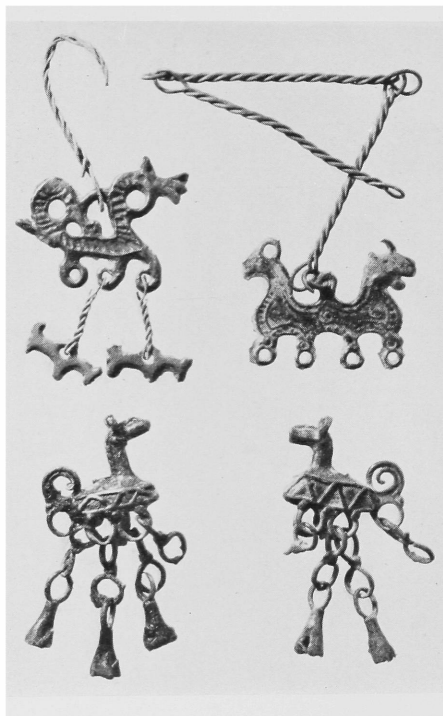

10. att.
*Olas fragments,
atrasts Mežotnes
pilskaļnā 1938. g.
(P. V. 22231.).*

2. att. *Akmens un bronzas laika senlietas, kas atrastas Daugavā pie Ķersēkliša, Rīgas apr., Katlakalna pag.*

(P. V. arch. inv. 20605., 21050., 20583., 20584., 20587., 20613., 21044., 20614., 20582., 20585., 20579., 20586., 20653., 21051., 20580., 20612., 20611., 20581.).

7. att.

*Somu piekariņi, kas at-
rasti: 1. Lielvārdes pag.
Apsītēs (V. V. M., 8258.),
2. Mārtiņsalā (V. V. M., dep.
3, №I, 2328.), 3. Vecgulbenē
(V. V. M., 564.), 4. Balvu
pag. Aizerās (V. V. M.,
7210, 8.).*

3. att. Zižļa uzgals (?) ar rūnu ierakstu, atrasts Daugmales pilskalnā 1937. g. (V. V. M.).

4. att.
Bronzas vīkinga
figura, atrasta
Daugmales pils-
kalnā 1933. g.
(V. V. M., inv.
C. 959.).

5. att.
Bronzas jātnieka
figura, atrasta
Daugmales pils-
kalnā 1936. g.
(V.V.M., inv.E.563.).

6. att.
Putna galvai līdzīgs
dunča spala uzgals,
atrasts Mežotnes pils-
kalnā 1938. g.
(Tr. I, n. 276., tagad
V. V. M.).

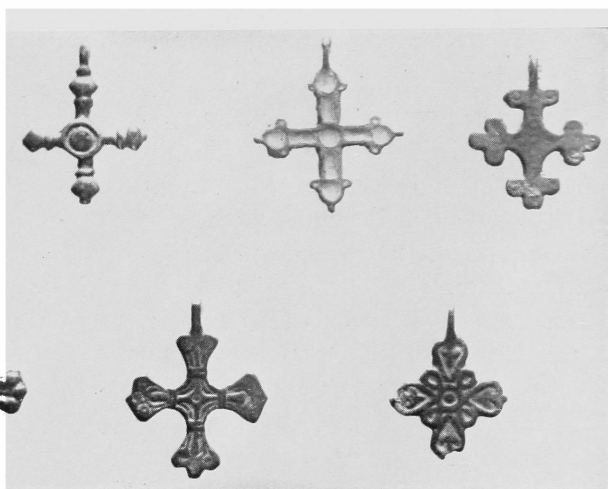

10. att.
Olas fragments,
atrasts Mežotnes
pilskalnā 1938. g.
(P. V. 22231.)

8. att.

Kristianisma simboli: dzintara krustiņi (kas atrasti: 1. un 3. — Daugmales pilskalnā, V. V. M., C. 107., 1933. un E. 335., 1935., bet 2. Dundagas pag. Laukmuižā, P. V. 18961.), bronzas zeltīts engēlis (kas atrasts Daugmales pilskalnā, V. V. M., S. p. 163), piekariņš ar Sv. Jura attēlu (kas atrasts Raunā, V. V. M., dep. 3, I, 1283, h) un bronzas krustiņš (kas atrasts 1935. g. Daugmales pilskalnā, V. V. M., G. 324.).

9. att.

Bizantiniski-krieviski krustiņi, kas atrasti Daugmales pilskalnā. (V. V. M.: E. 499., E. 688., G. 248., A₁ 61., G. 123., G. 357., A₂ 183.)

II, 232. lp. u. sek.); prof. B. Nērmans²⁸ attiecina uz 854. gadu Rimberta atstāstīto dāņu uzbrukumu Kursai, kas nobeidzies ar dāņu sakaušanu: kurši atņēmuši dāņiem pusi no viņu kuģiem, zeltu, sudrabu un ieročus. Beidzot, piemēram, Egila Skalagrimesona sāga stāsta par dāņu gūstekņiem Kursā²⁹. Mēs nevārēsim tādēļ noliegt arī vispāri latviešu-dāņu sakarus vēlā dzelzs laikmetā; neaizmirsīsim arī, ka šā laika dāņu kulturai ir ļoti daudz kopēja ar zviedru un gotzemiešu kulturām, kādēļ skandināviskā importa daļa būs nonākusi mūsu zemē arī ar dāņu starpniecību³¹.

Pieminējuši Egila Skalagrimesona sāgu, neaizmirsīsim šīs sāgas stāstu³², ka Egils ar brāli Torolfu «brauca uz Kurzemi un piestājās krastā; uz pusmēnesi viņi noslēdza mieru un tirdzniecības līgumu...» Šie vārdi labi raksturo tā laika, proti 10. gadsimta mūsu un cittautiešu tirgotāju parašas: godīgam tirgum slēdza līgumu. Nav arī ticams, ka šāds tā laika tirgus raksturojums būtu izdomāts; Egila sāgu, kā zināms, pēc vecām teikām Snorre Sturlusons uzrakstījis 12. gadsimta beigās, tā tad visā vēlā dzelzs laikmetā šādi līgumi bija parasta lieta, un mums pareizi un labi apliecina tā laika kulturas līmeni un starptautisko attiecību raksturu.

Mūsu tirdzniecības sakarus ar Igauniju sīki apskata prof. H. Moora³³ un tos atzīst par ļoti ievērojamiem ar visām tā laika Latvijas cilšu zemēm, ar Klaipēdas apgabalu (tā tad ar Kursu), ar Zemgali un ar Letgali. Viņš gan pielaiž arī jūras ceļa izmantošanu tirgum, sevišķi ar Klaipēdu, bet tomēr atzīst, ka galvenie starpnieki šai tirgū bija zemgaļi ar savu ievērojamo ostu un tā laika „lībiešu Rīga“. Viņš atzīmē arī ievērojamo mūsu kulturas ietekmi uz Igauniju un domā, ka, piemē-

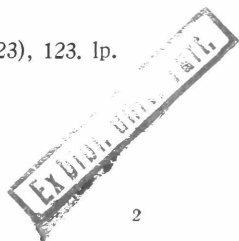
²⁸ Nerman, *Verbindungen*, 15. un 46. lp.

²⁹ Thule, III, *Die Geschichte vom Skalden Egil* (Jena 1923), 123. lp.

³¹ Nerman, *Verbindungen*, 64. lp. u. sek.

³² *Geschichte vom Skalden Egil*, 120. lp.

³³ *Vorzeit Estlands*, 69. lp. u. sek.

ram, bronzu igauni pirkuši vispirmā kārtā no saviem dienvidu kaimiņiem. Ietekmes ziņā Igaunija bijusi „pasīva virzienā uz dienvidiem un rietumiem, aktīva virzienā uz ziemeļiem un ziemeļaustrumiem“, proti, — no dienvidiem un rietumiem ņēmusi, ziemeļiem un ziemeļaustrumiem devusi. Cik dzīvi senatnē bijuši mūsu tirdzniecības un kultūras sakari ar leišiem, par to varam pārliecināties šķirstot tikko iznākušo J. Puzina grāmatu „*Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys*“ (Kauņas 1938); sakari ar Zemgali un Kursu, kā redzams, bijuši sevišķi dzīvi. Arī šos sakarus pētījot, noskaidrojas izcilā Mežotnes-Daugmales-Gaujas ceļa nozīme.

No austrumiem Latvijā, piemēram, importēts sudrabs un dažādi piekariņi (arī kristianisma simboli). Tomēr, kā redzams no N. Bauera pētījuma³⁴ „*Die Silber- und Goldbarren des russischen Mittelalters*“ (1932) Krievijā 11. g. s. sudraba stieņi atrasti gan kopā ar arābu vai Bizantijas monētām, gan kopā ar Rietumeiropas monētām. Pēdējie stieņu atradumi, šķiet, apliecina, ka 11. gadsimtā sudrabs arī Krievijā bieži atplūda no rietumiem, tā tad vai nu caur mūsu zemēm, vai tieši no mums, proti, ar mūsu tirgotāju starpniecību. R. Šnore pat pieļauj varbūtību, ka, piemēram, t. s. kaltie stieņi, iespējams, darināti Latvijā, gan pēc svešiem paraugiem un, proti, no ievestā un mūsu pārkausētā sudraba; šos stieņus latvieši varēja arī izvest. Bet nepārprotami no Krievijas importētas, piemēram, Zemgalē Dobeles Pudžās atrastās vītās sudraba aproces, tāpat Krimuldā atrastā sudraba loka aproce (un tai līdzīgā bronzas aproce, kas atrasta Latgalē, Bradaižos un citas, kā arī Raunā izraktā, no stiepulēm pītā, sal. *Katalog der Ausstellung zum X. arch. Kongreß in Riga 1896*, Taf. 16, attēli 4 un 5, Taf. 20, attēli 26, 27, 28), jo visas šīs aproces tipiski slaviskas³⁵. Bet arī atzīmēsim, ka šo aproču formas latvieši paši

³⁴ 82.—100. lр.

³⁵ Нидерле, *Бытъ и культура славянъ*, 268. лр., attēli 1., 4., 12.

nekad atdarinājuši nav, pretēji jau aprādītiem krievu pilnīgiem latviešu formu patapinājumiem¹⁶.

No sīkiem priekšmetiem, kas atrasti pēdējā laikā, līdzās jau publicētam jātniekam (sal. 5. un 6. attēlu) gribu pieminēt Mežotnē 1938. gadā atrasto bronzas putna galvu, kas nepārprotami atvesta mūsu zemē no Bolgaras³⁶ un kopā ar dažiem citiem piekariņiem varbūt apliecina arī tieši bolgaru tirgotāju viesošanos pie mums; ar bolgaru tirgotāju starpniecību būs nokļuvuši mūsu zemē arī zirgu, suņu un putnu attēlu piekariņi (sal. 7. attēlu), kas bija parasti pie Pievolgas somiem³⁷, kuri 10. gadsimtā, kā aprāda T. Arne, bija bolgariem padoti vai atradās viņu iespaidu sferā³⁸. Tieši krievu importu mūsu zemē ap 1000. gadu un vēlāk apliecina (sal. 8., 9. un 10. attēlu) ļoti daudzie krustiņi un citi kristianisma simboli (eņģelis, Krustāsistā attēls un Lieldienu olu fragmenti), kas reti izrādas tieši Bizantijas ražojumi (eņģelis, Krustāsistais), bet pa lielākai daļai, šķiet, darināti Ķijevā, Chersonesā, Černigovā vai Vladimirā³⁹, no kurienes arī importēti nepārprotami līdz ar pašu kristianismu, jo, vāciem atnākot, senā Letgale (Tālava un Jersika) pēc Indriķa atstāsta (*Indr. chron.*, XVIII, 3 un XIII, 4) vismaz pa daļai jau bija kristīta. Indriķis, attēlodams Jersikas bojā eju, stāsta, ka bīskapa Alberta karapulks salaupija Jersikā „gan tērpus, gan sudrabu, gan purpuru, gan daudz lopu, gan baznīcu zvanus, gan svētbildes, gan citas rotas un naudu...“ Krustiņu atradumu izplatības karte aprāda kristianisma iespaidus arī Austrumzemgalē un Kursā ap Ventu.

Katrā ziņā mums būs jāpiekrīt atzinumam, ka gadsimtos ap 1000. gadu pēc Kr. latviešu starptautiskie sakari ar visām Ziemeļeiropas tautām ir bijuši ļoti dzīvi un latviešu kultura

³⁶ Sal.: A. M. Tallgren, *Collection Zaoussailov*, II (Helsingfors 1918), taf. VI, attēls 1. un teksts, 35. lp.

³⁷ Нидерле, *Быть и культура славянъ*, 255. lp.

³⁸ T. J. Arne, *Barsoff gorodok* (Stockholm 1935) 86. lp.

³⁹ Sal. Нидерле, *Быть и культура славянъ*, 254. lp.

līdz ar to uz augstas attīstības pakāpes — proti, droši tikpat augstā attīstības un sasniegumu, materialās un gara kulturas līmenī, kā citās Ziemeļeiropas zemēs. To visuzskatāmāki apliecina mūsu senās kulturas pieminekļi un plašie tirdzniecības sakari, kas bija iespējami tikai tirgojoties līdzīgam ar līdzīgu.

Auf schriftlichen Quellen und archäologischen Funden fußend, schildert der Verfasser die Handelsbeziehungen Lettlands in der Zeit um das Jahr 1000 nach Chr. und zeigt, daß dieselben besonders im 11. Jahrhundert sehr rege gewesen sind. Münzfunde und andere Importware veranlassen den Verfasser, eine Wegekarte für den Handelsverkehr zu zeichnen (siehe Abb.); als die wichtigsten Wege werden der Daugava-Weg und der Gauja-Daugmale-Mežotne-Weg angegeben, an deren Kreuzungspunkt, bei Daugmale, der in der Chronik Heinrichs des Letten genannte „Hafen der Sengallen“ sich befunden hat. Schon in der Stein- und Bronzezeit (Abb. 2) und auch später ist hier eine rege benutzte Furt festzustellen, die in der Eisenzeit unter dem Schutze des Daugmale-Burgberges sich befunden hat und augenscheinlich von den Sengallen überwacht worden ist. Nach archäologischen Funden nimmt der Verfasser Handelsverkehr mit Dänen, Schweden und Gotländern (vergl. Abb. 3 und 4), Deutschen, Esten, Litauern, Russen (vergl. Abb. 8, 9 und 10) und vielleicht sogar Wolga-Bolgaren (Abb. 5 und 6) an, durch deren Vermittlung vermutlich auch finnischer Schmuck (Abb. 7) nach Lettland gekommen sein kann.